

Mihkel Härm
Peasekretär
Maailma Energeetikanõukogu
Eesti rahvuskomitee

Teie 20.11.2013

Meie 28.11.2013 nr 9-9/13/99-2

Vastus erialaliitude ühispöördumisele

Austatud härra Härm

Täna Teid, et esitasite Maailma Energeetikanõukogu Eesti rahvuskomitee, Eesti Keemiatööstuse Liidu, Eesti Mäetööstuse Ettevõtete Liidu, Eesti Geoloogia Seltsi, Eesti Mäeseltsi ja Eesti Elektritööstuse Liidu nimel ühised kommentaarid, milles on käsitletud Riigikontrolli 2012.–2013. aasta riigi vara kasutamise ja säilimise ülevaate peatükki „Põlevkivi – võimalus teenida täiendavat eelarvetulu“.

Oma kirjas olete palunud Riigikontrollil täpsustada analüüsi põlevkivitööstuse keskkonnamõju ning makstavate keskkonnatasude suuruse kohta ning soovitate Riigikontrollil esitada avalikkusele lähiajal põlevkivitööstuse olukorrale ja potentsiaalile pühendatud spetsiaalraport.

Meil on hea meel teatada, et Riigikontrollil on valmimas auditoriuanne „Riigi tegevus põlevkivi kasutamise suunamisel“, kus käsitletakse nii põlevkivisektori keskkonnamõju kui ka keskkonnatasu teemat. Auditoriuanne avalikustatakse jaanuaris 2014. Lõpliku auditoriuanne edastame avalikustamise järel ka Teile.

Riigikontroll nõustub, et riik pole seni korraldanud uuringut, mille peamine eesmärk on selgitada välja ja hinnata, kasutades kõigi osapoolte aktsepteeritavaid ja kokkulepituid meetodeid, **terviklikult kõigi** põlevkivisektori negatiivsete keskkonna-, aga ka sotsiaal-majanduslike mõjude kulu rahalises väärtuses. Seesuguse uuringu puudumise tõttu on arusaadav, et osapooltel on keskkonnamõjude ja/või kahjude täielikust rahalisest suurusest eri arusaam.

Riik on kehtestanud keskkonnatasu, et vältida või vähendada loodusvarade kasutamisega, saasteainete keskkonda heitmisega ja jäätmete kõrvaldamisega seotud võimalikku kahju (keskkonnatasude seadus, § 4 p 1). Keskkonnatasu on vahend, mille kaudu saab arvestada põlevkivisektori põhjustatava võimaliku negatiivse mõju tootmishinda. Riigikontroll on oma aruandes „Ülevaade riigi vara kasutamisest ja säilimisest 2012.–2013. aastal“ käsitletud keskkonnakahjuna negatiivseid keskkonnamõjusid ja nende tagajärgi ehk väliskulusid. Väliskulude hulka liigitatakse kulud, mis tekivad järgmiste kahjude vähendamisel või heastamisel: vee ja pinnase saastamine, jäätmete teke, ülemäärane loodusvarade kasutamine, müra, vibratsioon, bioloogilise mitmekesisuse vähenemine, maapinna vajumisest põhjustatud maakasutuse piirangud, kinnisvara väärtuse langus, põlevkivivaruga maa-alade kasutuse piirangud, kaevandamisest tingitud elanike väljaränne, elanike tervise halvenemine, infrastruktuuri kahjustumine või kvaliteedi halvenemine jms.

Samuti on riik korraldanud aastate jooksul mitmeid keskkonnatasude mõjuanalüüse, milles on jõutud järeldusele, et põlevkivisektorist laekuvad keskkonnatasud pole motiveerinud ettevõtjaid kasutama loodusressursse säästlikult ning negatiivsed keskkonnamõjud pole vähenenud. Sellisele järeldusele on jõutud ka Säästva Eesti Instituudi ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskuse (RAKE) koostöös valminud „Keskkonnatasude mõjuanalüüsis“ 2013. aastal. Selle analüüsi järgi aitaks põlevkivi kaevandamise tasumäärade suurendamine tõhusamalt kaasa, et põlevkivi kaevandamisega kaasnevad väliskulud arvestataks põlevkivihinda. Samuti motiveeriks suurem tasumäär põlevkivi kaevandajaid vähendama põlevkivikadu ja õhutaks põlevkivi maksimaalset väärindamist. Analüüsi

kohaselt viiks keskkonnatasude tõus näiteks elektrihinna sammu võrra lähemale sellele tasemele, mis sisaldab ka elektritootmise väliskulusid, mida praegu kannab kogu ühiskond.

Riigikontrolliga sarnaselt on keskkonnatasude süsteemis näinud puudusi ka keskkonnaminister oma vastuses Mäetööstuste Liidule (28.6.2013, kiri nr. 12-11/13/4166-2). Kirjas juhib minister tähelepanu sellele, et praeguse keskkonnatasude süsteemi puuduseks on võimetus välja arvestada kõiki spetsiifilisi ja võimalikke väliskulusid ehk need ei kajastu keskkonnatasudes. Minister tõdeb, et keskkonnatasud ei võta arvesse kõiki väliskulusid, näiteks kaevandamisega kaasnevaid, ning selle tõestuseks on viimastel aastatel kasvanud maavarade kaevandamine ning keskkonnakoormus.

Keskkonnaminister toob selles kirjas välja, et väliskulusid saab hinnata selle järgi, kui suures ulatuses katavad keskkonnatasud keskkonnainvesteeringutega seotud kulusid (vt tabel 1). Kuna keskkonnatasud tehtud investeeringuid ei kata, siis järeldab minister, et vajalike investeeringute rahastamiseks peab kehtestama oluliselt suuremad keskkonnatasud.

Tabel 1. Laekunud keskkonnatasud ja rahastatud keskkonnainvesteeringud aastatel 2008–2012, tuhandetes eurodes

	2008	2009	2010	2011	2012
Keskkonnainvesteeringud kokku	112 375	109 960	98 009	182 722	249 645
Laekunud keskkonnatasud (riigi- ja kohalike omavalitsuste eelarvesse)	87 531	71 770	67 222	75 847	78 790
Maavara kaevandamisõiguse tasu	18 878	18 082	22 315	27 712	32 514
Keskkonnatasude osakaal investeeringutes	78%	65%	69%	42%	32%
Maavara kaevandamisõiguse osakaal laekunud keskkonnatasudest	22%	25%	33%	37%	41%
Maavara kaevandamisõiguse tasu osakaal investeeringutes	17%	16%	23%	15%	13%

Allikas: Keskkonnaministeerium

Riigikontroll on veel avalikustamata auditis „Riigi tegevus põlevkivi kasutamise suunamisel“ juhtinud tähelepanu sellele, et praeguste keskkonnatasude rakendamise tulemusena pole põlevkivisektori negatiivne keskkonnamõju vähenenud. Samale järeldusele jõudis Riigikontroll ka 2009. aastal valminud auditis „Saastetasude mõju keskkonnasaaste vähendamisele“. Näiteks selgus auditi käigus, et saastetasumäärade kehtestamisel ei ole alati arvestatud põhimõtet, et saastaja peab maksma. Kuna ühesuguse tasumäära alla on koondatud erineva ohtlikkusega saasteained, suurtes kogustes tekkivatele saasteainetele on kehtestatud väiksemad tasumäärad ning osa saasteainetest on maksustamata, ei aita riik saastetasude abil kaasa, et keskkonnaga seotud tootmisvälised kulud muudetakstootmiskuludeks ning arvestataks toodete hinna sisse. Osa tasumäärade madalal tasemel hoidmisega loodeti, et ettevõtted teevad allesjäänud raha arvelt keskkonnainvesteeringuid, kuid samas ei määranud riik kindlaks soovitud investeeringute ulatust.

Valmivas auditis „Riigi tegevus põlevkivi kasutamise suunamisel“ annab Riigikontroll mitmeid soovitusi, mille elluviimisel on ministeeriumitel edaspidi loodetavasti võimalik välja arvutada nii põlevkivisektori terviklik negatiivne mõju ja selle tagajärjed kui ka nende likvideerimise või heastamise kulud ning need edaspidi maksude abil toodete hinda arvestada. Riigikontrolli üks soovitus keskkonnaministrile ja rahandusministrile on selgitada uuringute abil välja, kui suur on põlevkivi kaevandamise ja kasutamise tegelik keskkonnakahju ning kui palju raha läheb riigil vaja nende kahjude heastamiseks. Sellest lähtuvalt hinnata, kas põlevkivi kaevandamiseks ja kasutamiseks seatud keskkonnatasu määrad on põhjendatud.

Lisaks juhib Riigikontroll tähelepanu, et lähtudes saastaja-maksab-prinssiibist, peab ettevõtte eelkõige ise tegelema oma tegevusest tulenevate negatiivsete mõjude vähendamisega, kasutama loodusressursse võimalikult säästlikult ning tasuma saastamisest tingitud kulud.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Alar Karis
Riigikontrolör

Sama: Eesti Elektritööstuse Liit
Eesti Geoloogia Selts
Eesti Keemiatööstuse Liit
Eesti Mäeselts
Eesti Mäetööstuse Ettevõtete Liit

Tarmo Olgo 640 0712
tarmo.olgo@riigikontroll.ee